

МОВНІ ЗАСОБИ СТВОРЕННЯ АКСІОЛОГІЇ ТОПОФОНУ В РОМАНАХ ДЖ. Р. Р. ТОЛКІЄНА

ПАВКІН Д.М.

Черкаський державний університет імені Богдана Хмельницького

This article focuses on the analysis of the linguistic media which embody the axiology of the Fairy Land in novels by J.R.R. Tolkien. This spatial image is a complex concept consisting of ontological and axiological planes. The axiological plane of the image is created through epithets, metonymy, and metaphor. The analysis of their semantics reveals twenty one generalized concepts that represent evaluation per se, and evaluation mapped upon the ontological properties of objects. Epithet, metonymy and metaphor form a unity. The notions manifested by epithets are highlighted in metonymies and further specified in metaphors.

У статті здійснюється аналіз мовних засобів втілення аксіології Чарівної Країни в романах Дж.Р.Р. Толкієна. Цей топофон є складним образом, що поєднує онтологічну та аксіологічну складові. Остання в значній мірі створюється епітетами, метоніміями і метафорами. Тропи представляють двадцять один узагальнений концепт, які належать до емотивної оцінки як такої та до емотивної оцінки, що проєктується на онтологічні властивості об'єктів Чарівної Країни. Мовні засоби взаємопов'язані: одне й те ж поняття, абрисно передане епітетом, також відтворюється за допомогою метонімії і метафори, завдяки яким емотивно навантажений образ простору набуває детального промальовування.

Нарративна структура художнього тексту складається з образів персонажів і хронотопу, що взаємно змінюються і доповнюють один одного (Прието 1983: 384). Така структура з'являється як необхідність просторово-часових рамок для персонажа, має самостійне значення і, в свою чергу, перетворюється на агента, що приймає персонаж і змінює його, тобто персонаж щось втрачає зі свого змісту при зануренні у структуру, але при цьому і здобуває щось від самої структури (Новикова 1991: 50). Хронотоп є організаційним центром основних сюжетних подій, йому належить основне сюжетоутворююче значення (Бахтин 1975: 398), причому провідну роль у хронотопі грає простір.

В останні десятиліття традиційний погляд на простір у художньому творі як щось допоміжне, таке, що виконує лише функцію вираження емоційно-психологічного стану автора або персонажа, змінюється іншим. На думку І. Р. Гальперіна, позначення місця дії, поряд із назвами осіб і неосіб, є основними мовними засобами, за допомогою яких ведеться оповідь (Гальперин 1981: 19). Між антропоцентричністю як змістовою стороною художнього тексту і фактором просторовості, який репрезентує систему образів твору, існує тісний зв'язок, причому очевидні "моделююча і характеротворча функції всіх компонентів простору, взаємозалежних і взаємообумовлених художнім локусом, хронотопією і всім топофоном у складі художнього цілого" (А. Немировская, Т. Немировская 1994: 168).

На думку З. Я. Тураєвої, типологія хронотопів художніх текстів базується не лише на особливостях мовного втілення просторово-часового континууму, а на ознаках хронотопу,

пов'язаних із жанровими ознаками цих текстів. Це спостереження дійсне і для топофону як складової хронотопу. Так, топофон античного роману визначається дослідниками як “чужий” простір, топофон куртуазної лірики – як “крапковий” простір, топофон сучасного психологічного роману – як “стислий” простір тощо (Тураєва 1986: 82).

У романах Толкієна образ простору – Чарівна Країна – сприймається не лише як універсальна обстановка дії, а і як форма вираження авторської концепції. Художній світ такого тексту, за висловом Ю. М. Лотмана, “являє собою модель світу цього автора, виражену мовою його просторових уявлень” (див. А. Немировская, Т. Немировская 1994: 167). У текстах у жанрі “фентезі” “герой і той чудесний світ, у якому він діє, зроблені з одного шматка, між ними немає розбіжності” (Бахтин 1975: 303).

Як самостійна змістова складова семантики тексту, образ Чарівної Країни репрезентує уявну предметність, “факт уявного буття”, що “має життєподібність” (Роднянская 1978: 419). Крім того, цей образ, як і вся образна система художнього тексту несе на собі відбиток філософської та ідейно-естетичної концепції автора (Тураєва 1986: 44). Інакше кажучи, ці два аспекти образу пов'язані з його онтологією (інформацією про світ) та аксіологією (інформацією про авторську оцінку світу).

Показниками емотивності, що об'єктивують аксіологічний параметр образу Чарівної Країни, є “вплетені в текстову тканину емотивно заряджені слова, фрази або речення, які прямо або опосередковано вказують на характер авторських емоційних інтенцій, експліцитно виражених чи імпліцитно окреслених у тексті, і моделюють ймовірне емоційне реагування читача на текстову дійсність, опредмечуючи фрагменти знань про світ, що є або стають емоціогенними. Такого роду текстові компоненти вирізняються в тканині художнього тексту особливою знаковістю” (Гладь 2000: 6). Серед знаків, що сприяють формуванню емотивної оцінки у читача художнього тексту, провідну роль відіграють тропи. До найбільш розповсюджених емотивно “заряджених” тропів належать метафора, метонімія та епітет.

Відповідно до загальноприйнятого визначення, епітет є стилістичним прийомом, який ґрунтується на взаємозв'язку емотивного і логічного значення в атрибутивному слові, словосполученні або реченні. О. М. Веселовський вважає, що епітет є однобічним означенням слова, яке “або підновлює його номінальне значення, або підсилює, підкреслює якусь характерну ознаку, помітну властивість предмета” (Веселовский 1989: 59). Епітет використовується для характеристики об'єкта з метою показу авторського сприйняття та оцінки певних рис цього об'єкта, приписуваних йому цим епітетом. На відміну від логічного означення, що є об'єктивним і не включає оцінку, вказуючи або описуючи властиві цьому

предмету чи явищу риси, епітет обов'язково містить суб'єктивну оцінку відповідного факту. Тобто, експресивно-оцінні характеристики складають сутність епітета (Арнольд 1990: 93).

Як відзначає І. Р. Гальперін, епітет, через свою синтаксично обумовлену функцію атрибута, характеризує лише той об'єкт, до якого він відноситься. З огляду на це роль епітета в тексті може здаватися дуже незначною. Однак це уявлення є помилковим, тому що, будучи багаторазово повторюваним стилістичним прийомом, епітет є важливим чинником формування текстової модальності (Гальперін 1981: 116). Це положення підтверджується матеріалом нашого дослідження. При створенні Толкієном образу Чарівної Країни епітет є найуживанішим засобом формування емотивної оцінки. Крім того, цілий ряд епітетів мають високу частоту вживання, у зв'язку з чим їх можна віднести до “ключових слів”, що передають найхарактерніші ознаки образу.

Метонімія є тропом, що полягає в регулярному або оказіональному переносі імені з одного класу об'єктів або одиничного об'єкта, на інший клас чи окремих предмет, який асоціюється з ним за суміжністю, залученням до однієї ситуації (Арутюнова 1990: 300). У когнітивній лінгвістиці метонімія розглядається як результат співположення ментальних просторів у межах однієї і тієї ж концептуальної царини, або концептосфери (Barcelona 1999: 58). Аналогічне трактування метонімії запропоноване й у семіотиці. Як зауважив Ц. Тодоров, в основі метонімії можуть лежати відношення як інклюзії (включення), так і ексклюзії (виключення), але при цьому обидва задіяних концепти, навіть якщо вони взаємовиключають один одного, спільно включені в якесь більш широке ціле (Тодоров 1983: 352). Більшість метонімії будується на основі інклюзії (Mendoza 1999: 115).

Певна кількість метонімії, що зустрічаються в описах Чарівної Країни, є також інклюзивними. Серед них вирізняються два типи. До першого належать метонімії, де ім'я ознаки предмета репрезентує сам предмет, що типово для ономастикону Чарівної Країни. Наприклад: *Himring* – ельфійська мова: *Evercold* (назва пагорбу); *Ascar* – ельф. мова: *Rushing, impetuous* (назва ріки). Другий тип представлений метоніміями, в яких назвою цілого є ім'я наділеної ознакою частини, наприклад: *Nurnen* – ельф. мова: *Dark Water* (назва озера); *Lightfoot* (ім'я коня). Ексклюзивною метонімією є приклади, де предмет наділений не своєю ознакою, а ознакою іншого предмета, включеного до тієї ж самої ситуації. Типовим випадком вираження таких відносин в англійській мові є каузативні відносини: психологічний або фізичний стан людини (слідство) є ознакою предмета (причина), наприклад: лиховісна, небезпечна гора + приреченість людини: *Amon Amarth* – ельф. мова: *Mount Doom* (назва гори); темний, небезпечний зámok + гноблення людини: *Durthang* – ельф. мова: *Dark Oppression* (назва зámку). Коло таких прикладів значно поширюється за рахунок виразів типу *immortal land* (земля, де

люди безсмертні), *wearry land* (земля, що зморює людину), *desperate wood* (ліс, що викликає у людини відчай) тощо.

За традицією метафора визначається як “вторинна номінація, заснована на подібності, спільності (реальній або удаваній) об’єкта номінації з тим об’єктом, назва якого переноситься на об’єкт номінації” (Мороховський 1991: 173). Довгий час метафора розглядалася як характерна риса винятково мови, як те, що відноситься скоріше до слів, ніж до мислення чи дії. На сучасному етапі превалює лінгвокогнітивний підхід до феномена метафори, згідно з яким метафора визначається “не лише як фігура мови, а також як спосіб мислення” (Lakoff, Johnson 1980: 3). Метафорі відведена роль основного інструмента людського мислення і сприйняття навколишнього світу.

Метафора, що існує в мові і мовленні, ґрунтується на концептуальній метафорі як результаті процесу, який розгортається на розумовому рівні (Маккормак 1990: 381). При цьому в концептуальній метафорі нівелюється різниця між метафорою і порівнянням як різними стилістичними засобами. Згідно з А. Річардсом (див. Лірка 1990: 122), такі мовні засоби, як метафора і порівняння, структуруються в мисленні аналогічно. Структура метафори включає те поняття, що підлягає порівнянню (у сучасних трактуваннях концептуальний референт, або царина мети), те поняття, що залучається для порівняння і назва якого фігурує в тропі (концептуальний корелят, або царина-джерело), а також ознаку, за якою має місце уподібнення цих двох понять (концептуальна основа метафори). Відмінність між метафорою і порівнянням як мовними засобами полягає в імплікації або експлікації ознаки, що уподібнюється: у порівнянні вона позначена, у той час як у метафорі, будучи прямо не вираженою, вона домислюється, що створює передумови для множинної інтерпретації метафори.

Усі тропи, що аналізуються в нашій роботі, є “сигналами емотивності” – мовними засобами, які забезпечують вплив на емоційну сферу адресата. Це “текстові елементи, семантика яких є узусно емоційно значущою або стає такою okazіонально в конкретному художньому тексті” (Гладько 2000: 9). Для частини тропів (особливо для епітетів) емотивні конотації є узусними, закріпленими в семантиці мовної одиниці. Однак у більшості прикладів емотивні конотації є okazіональними, тобто вони задаються контекстом. Для мовленнєвої метонімії і метафори контекст стає вирішальним фактором при визначенні референтної співвіднесеності одиниці, а також її оцінності. Для епітета контекст відіграє вирішальну роль як для встановлення аксіологічної спрямованості слова, так і для визнання того чи іншого атрибутивного слова епітетом. Таким ми, слідом за Б. В. Томашевським, вважаємо означення, яке “не виділяє описуване явище з ряду подібних, а повторює ознаку, що міститься в означуваному слові, має за мету привертання уваги до цієї ознаки і виражає емоційне ставлення

до предмета” (див. Веселовский 1989: 322). Емоційне ставлення робить такий епітет “головним елементом, що містить нормативну оцінку” (Никитина, Васильева 1996: 118), яка зазвичай реалізується в контексті. Наприклад, *The land...was wild /-/ and pathless /-/: bushes and stunted /-/ trees grew in dense patches with wide barren /-/ spaces in between. The grass was scanty /-/, coarse /-/, grey /-/: the leaves in the thickets were faded /-/ and falling. It was a cheerless land, and their journey was slow and gloomy* (Tolkien 1987: 211-212). *Pippin gazed in growing wonder at the great /+/ stone city, vaster /+/ and more splendid /+/ than anything that he had dreamed of; greater /+/ ... than Isengard, and far more beautiful /+/* (Tolkien 1981: 26).

Категорія емотивності, що представлена епітетами, метонімією та метафорою, має свій принцип організації, або структуризації. Структура категорії задається шкалою **ДОБРЕ** \leftrightarrow **ПОГАНО**, яка має потенції до розширення. Ця шкала демонструє емотивну оцінку як таку, тобто оцінку, пов’язану зі схваленням чи осудом того чи іншого предмета або явища. Водночас емотивна оцінка може перетинатися з іншими оцінними типами, а саме – з естетичною, модусною та утилітарною оцінками.

Естетична оцінка представлена шкалою “некрасиво \leftrightarrow красиво”, яка при інтеграції з емотивною шкалою дає конвенціонально обумовлені поняття **НЕКРАСИВО + ПОГАНО** \leftrightarrow **КРАСИВО + ДОБРЕ**.

Під модусною оцінкою ми розуміємо психологічний або фізичний стан (модус) людини-суб’єкта, який є результатом впливу того чи іншого об’єкта. З достатньо великої кількості таких модусів, що існують у реальності, в аналізованому нами матеріалі фігурують лише декілька, а саме “страх”, “огида”, “ненависть, прокляття”, “омана, підозрілість”, “неспокій” \leftrightarrow “любов”, “благо (спокій), благословенність”. Психологічний стан може бути сприятливим або несприятливим для суб’єкта, що, як правило, викликає появу такої емоційної оцінки: **СТРАХ, ОГИДА, НЕНАВИСТЬ, ОМАНА, ПІДОЗРІЛІСТЬ, НЕСПОКІЙ + ПОГАНО** \leftrightarrow **ЛЮБОВ, БЛАГО + ДОБРЕ**.

Утилітарна оцінка пов’язана з практичною діяльністю людини, з освоєнням нею предметного світу. Потенційне різноманіття утилітарних оцінок обмежене в наших даних такими поняттями, як “незнайомість, непізнаність, неосвоєність”, “небезпечність, смертоносність”, “недоступність”, “незручність” \leftrightarrow “знайомість, пізнаність, освоєність”, “безпека”, “доступність”, “зручність”. Типовий перетин утилітарної та емоційної оцінок наявний в опозиціях: **НЕЗНАЙОМІСТЬ, НЕПІЗНАНІСТЬ, НЕОСВОЄНІСТЬ, НЕБЕЗПЕЧНІСТЬ, НЕДОСТУПНІСТЬ, НЕЗРУЧНІСТЬ + ПОГАНО** \leftrightarrow **ЗНАЙОМІСТЬ, ПІЗНАНІСТЬ, ОСВОЄНІСТЬ, БЕЗПЕЧНІСТЬ, ДОСТУПНІСТЬ, ЗРУЧНІСТЬ + ДОБРЕ**.

Естетична, модусна та утилітарна оцінки супроводжуються емотивними конотаціями того чи іншого типу з різним ступенем імовірності, при цьому значну роль відіграє контекстуальний фактор. В аналізованих текстах він може бути зумовленим конкретною ситуацією, станом справ у фізичному світі, а також системою ціннісних орієнтацій, якими керуються персонажі романів Толкієна. Наведені вище приклади інтеграції оцінних шкал відбивають загальну тенденцію, яка є досить стійкою для естетичних та модусних оцінок. Серед утилітарних оцінок є значна кількість таких, що можуть бути осмислені і як позитивні, і як негативні залежно від контексту.

Будучи самостійною сферою в мисленні, при актуалізації думки оцінка не існує сама по собі, вона проектується на той чи інший онтологічний факт, на його різні характеристики. Емотивна оцінка як така, а також емотивна оцінка, зумовлена естетичним, модусним чи утилітарним фактором, може стосуватися різноманітних онтологічних явищ. Як свідчать результати аналізу, що наводиться далі, в описах Чарівної Країни оцінка переважно дається екзистенціональним властивостям предметів. Такими предметами є загальна територія того чи іншого регіону, об'єкти ландшафту, будівлі, рослини або тварини. Їхні властивості підпадають під категорії кількості, якості, способу буття, часу та місця, що є предикатними слотами в предметноцентричному фреймі (Жаботинская 1999). Конкретні вербалізовані поняття, які підводяться під ці категорії, можна узагальнити у вигляді відповідних генералізованих концептів, відстежуваних при аналізі емотивно навантажених тропів. Такі концепти є свого роду “домінантами”, що сприяють формуванню “тематичних полів” (Гальперин 1981: 118), які позначаються за допомогою усіх трьох мовних засобів – епітета, метонімії та метафори. Список цих концептів включає 17 одиниць.

До категорії **кількості** належить (1) РОЗМІР об'єкта, його ПРОСТОРОВІ ПАРАМЕТРИ, а також його ЧИСЛЕННІСТЬ. До категорії **якості** відносяться ознаки, пов'язані насамперед із перцептивним сприйняттям об'єкта: (2) його ФОРМА, його власна КОНФІГУРАЦІЯ або конфігурація його поверхні; (3) КОЛІР/ЗАБАРВЛЕННЯ, а також супутні кольору ЯСКРАВІСТЬ, ОСВІТЛЕНІСТЬ; (4) ЧИСТОТА об'єкта; (5) його ВМІСТ, або НАПОВНЮВАНІСТЬ, якщо об'єкт мислиться як контейнер; (6) ТАКТИЛЬНІ ВЛАСТИВОСТІ об'єкта (температура, сухість чи вологість, липкість, щільність тощо); (7) ВАГА об'єкта; (8) його ЗАПАХ; (9) його СМАК; (10) видаваний ним ЗВУК. До категорії якості належать також (11) ФІЗИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ об'єкта – його сила, міць; (12) РОЗУМОВІ та ДУХОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ, що притаманні тваринам. Категорія **способу буття** представлена концептами (13) ФІЗИЧНИЙ СТАН об'єкта; (14) ПСИХОЛОГІЧНИЙ СТАН для тварин; (15) РУХ об'єкта або його СПОКІЙ. Категорія **часу** репрезентована концептом (16) ВІК об'єкта, а категорія **місця** – концептом (17) МІСЦЕ РОЗТАШУВАННЯ об'єкта.

Наведені вище 17 тематичних концептів наявні в семантиці епітетів. За допомогою епітетів передаються і суто емотивні значення, які також можна розглядати як генералізовані концепти, що входять до складу семантичної таксономії. Для стислості позначимо їх як (18) УТИЛІТАРНА ОЦІНКА; (19) МОДУСНА ОЦІНКА; (20) ЕСТЕТИЧНА ОЦІНКА; (21) ЕМОТИВНА ОЦІНКА.

Оскільки рамки статті не дозволяють докладно розглянути, які мовні засоби об'єктивують кожний з вищенаведених узагальнених концептів, як приклад ми наведемо аналіз одного з них.

РОЗМІР, ПРОСТОРОВІ ПАРАМЕТРИ [842 тропи]

Негативна оцінка [337]

• **Епітет** [278]: **великі, величезні, гігантські, неосяжні, нескінченні, неймовірно великі** (гори, земля, будівлі, рослини, тварини) [133]: *large, great, huge, giant, enormous, unmeasured, endless, unguessed*; **високі** (гори, будівлі, рослини, тварини) [47]: *high, tall, lofty*; **широкі** (земля, водойми, будівлі, рослини, тварини) [42]: *wide, vast*; **глибокі** (водойми) [36]: *deep*; **вузькі** (земля, водойми, будівлі) [12]: *narrow*; **довгі** (земля, ріки, частини рослин) [6]: *long*; **низькі, малорослі** (рослини) [2]: *low, scrubby*.

• **Метонімія** [5]: **неосяжна земля, довга дорога + ВТОМА** (людини, що рухається) [4]: *weary land; weary way*; **величезний, непрохідний ліс + РОЗПАЧ** (людини, яка його перетинає) [1]: *desperate wood*.

• **Метафора** [54]: **величезні** (гори, ріки, будівлі, рослини), подібні до могутньої ЖИВОЇ ІСТОТИ [15]: *mighty river; mighty tower*; (тварини) подібні до ГОРИ, що рухається [1]: *elephant like a gray-clad moving hill*; (вуха слона) подібні до ВІТРИЛ [1]: *sail-like ears*; **високі** (гори, тварини, клуби пари), подібні до БУДИНКІВ, ВЕЖ [13]: *cliffs like towers; beasts like houses*; **ХВИЛЬ**, що високо здіймаються [2]: *steam went billowing up like a wave*; (хвилі, будинки) подібні до високих ГІР [3]: *waves like mountains*; **широкі** (потоки лави), подібні до РІКИ, що розлилася [4]: *rivers of molten rock*; **товсті** (ноги слона), подібні до ДЕРЕВ [1]: *great legs like trees*; **велика кількість** (гір, дерев, тварин, комах), подібна до МОРЯ [6]: *sea of trees; sea of bats*; **ЗГРАЇ ЛЮДЕЙ** [4]: *Mithrim* – ельф. мова: *Grey Host* (назва гір); **ПОЛКУ** [1]: *regiment of birds*; **ЕСКАДРИ бойових кораблів** [1]: *onset of the dreadful fleet of dragons*; **ЗГРАЇ САРАНИ** [1]: *bats like locusts*; **ХМАРИ** [1]: *clouds of midges*.

Позитивна оцінка [505]

• **Епітет** [469]: **великі, величезні, гігантські, неосяжні** (гори, земля, водойми, будівлі, рослини, тварини) [238]: *big, large, great, huge, giant, enormous, immense, tremendous, immeasurable*; **високі** (гори, будівлі, рослини) [104]: *high, tall, lofty*; **широкі** (земля, водойми,

будівлі, рослини, тварини) [94]: *wide, broad, vast*; **довгі** (будівлі, частини рослин) [12]: *long*; **неглибокі** (водойми) [7]: *shallow, not deep*; **глибокі** (корені рослин) [6]: *deep, fathomless*; **вузькі** (земля, водойми, будівлі) [6]: *narrow*; **невисокі** (гори) [1]: *not lofty*; **невеликі** (гори) [1]: *not large*.

• **Метонімія** [1]: з **великою кількістю кімнат** → палац: *Menegroth* – ельф. мова: *Thousand Caves* (назва палацу).

• **Метафора** [35]: **величезні** (дерева), подібні до ВЕЖ [3]: *trees like towers*; високих ГІР [1]: *trees like mountains*; **високі** (гори, будівлі, рослини), **широкі** (водойми), подібні до сильної ЖИВОЇ ІСТОТИ [28]: *mighty river; stout gate; strong woods*; **високе, товсте** (дерево), подібне до товстої КОЛОНИ [1]: *tree like a pillar of wide girth*; **широкі трав'яні** (луки), подібні до сизого МОРЯ [1]: *fields like grey-green sea*; **велика згряя** (птахів), подібна до АРМІЇ ЛЮДЕЙ [1]: *host of Eagles*.

Як свідчать наведені дані, опис просторового образу за допомогою тропів ґрунтується на їх змістовому перетині: ті ж самі експресивно-оцінні характеристики містяться в усіх трьох тропях, але в кожному з них переданий зміст набуває своєї специфіки. Можна сказати, що одне й те ж поняття, абрисно передане епітетом, відтворюється також за допомогою метонімії і метафори, завдяки яким емотивно навантажений образ простору набуває детального промальовування.

Загалом для створення аксіології образу Чарівної Країни використовуються 4492 фігури вторинної номінації (3353 епітета, 61 метонімія, 1078 метафор). Найбільшу представленість мають такі генералізовані концепти, як колір, яскравість, освітленість (1017 тропів), розмір/просторові параметри (842 тропи) та утилітарна оцінка (455 тропів). Очевидно, що Толкієн як художник слова є перш за все колористом і графіком. Його Чарівна Країна – масштабне епічне полотно, де домінують великі форми і яскраві фарби. Значна кількість тропів, що об'єктивують утилітарну оцінку, додає до авторського бачення Чарівної Країни її бачення персонажами творів, яке пов'язане з їхніми власними переживаннями і досвідом.

ЛІТЕРАТУРА

- Арнольд И. В. (1990). *Стилистика современного английского языка: Стилистика декодирования*. – М.: Просвещение.
- Арутюнова Н. Д. (1990). *Метонимия // Лингвистический энциклопедический словарь*. – М.: Советская энциклопедия. – С. 300-301.

- Бахтин М. М.* (1975). *Формы времени и хронотопа. Очерки по исторической поэтике* // Бахтин М. М. *Вопросы литературы и эстетики: Исследования разных лет.* – М.: Художественная литература. – С. 234-407.
- Веселовский А. Н.* (1989). *Историческая поэтика.* – М.: Высшая школа.
- Гальперин И. Р.* (1981). *Текст как объект лингвистического исследования.* – М.: Наука.
- Гладько С. В.* (2000). *Эмотивность художественного текста: семантико-когнитивный аспект (на материале современной англоязычной прозы): Автореф. дис. ... канд. филол. наук.* – Киев.
- Жаботинская С. А.* (1999). *Концептуальный анализ: типы фреймов* // Вісник Черкаського державного університету ім. Б. Хмельницького. Серія Філологічні науки. – Черкаси: ЧДУ. – Вип. 11. – С. 12-25.
- Маккормак Э.* (1990). *Когнитивная теория метафоры: Пер. с англ.* // Теория метафоры. – М.: Прогресс. – С. 358-387.
- Мороховский А. Н.* (1991). *Фигуры качества* // Стилистика английского языка / А.Н. Мороховский, О.П. Воробьева, Н.И. Лихошерст, З.В. Тимошенко. – К.: Вища школа. – С. 167-186.
- Немировская А. Ф., Немировская Т. В.* (1994). *Пространственный фактор в художественном микромире* // Язык и культура: Тезисы 3-й междунар. конференции / Украинский ин-т междунар. отношений. – Киев. – С. 166-168.
- Никитина С. Е., Васильева Н. В.* (1996). *Экспериментальный системный толковый словарь стилистический терминов.* – М.: РАН, Ин-т языкознания.
- Новикова Н. М.* (1991). *Взаимодействие топонимической и антропоцентрической подструктур в структуре художественного текста* // Художній текст в культурному, філологічному та лінгвістичному аспектах: тези міжвуз. конференції / КДППМ. – Київ. – С. 49-51.
- Прието А.* (1983). *Из книги “Морфология романа”. Нарративное произведение: Пер. с фр.* // Семиотика. – М.: Радуга. – С. 370-399.
- Роднянская И. Б.* (1978). *Художественный образ* // БСЭ. – М.: Советская энциклопедия. – Т.28. – С. 418-420.
- Тодоров Ц.* (1983). *Семиотика литературы: Пер. с фр.* // Семиотика. – М.: Радуга. – С. 350-354.
- Тураева З. Я.* (1986). *Лингвистика текста: Текст: структура и семантика.* – М.: Просвещение.
- Barcelona A.* (1999). *On defining as a conceptual mapping* // Abstracts of the 6th International Cognitive Linguistics Conference. – Stockholm, Sweden. – P. 58.
- Lakoff G., Johnson M.* (1980). *Metaphors We Live By.* – Chicago: Chicago University Press.
- Lipka L.* (1990). *An Outline of English Lexicology.* – Tübingen: Niemeyer.

Ruiz de Mendoza F. J. (1999). Metaphor and metonymy in interaction // Abstracts of the 6th International Cognitive Linguistics Conference. – Stockholm, Sweden. – P. 115.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

Tolkien J. R. R. (1987). *The Lord of the Rings, Part One: The Fellowship of the Ring*. – Boston: Houghton Mifflin Company.

Tolkien J. R. R. (1981). *The Lord of the Rings, Part Three: The Return of the King*. – New York: Ballantine Books.